

Зборник Института за педагошка истраживања
Година 56 • Број 2 • Децембар 2024 • 397–415
УДК 316.362.1-055.71

ISSN 0579-6431
ISSN 1820-9270 (Online)
<https://doi.org/10.2298/ZIPI2402397A>
Оригинални научни рад

ПЕРЦЕПЦИЈА ПОРОДИЧНОГ ОКРУЖЕЊА, ОДНОСИ МЕЂУ СИБЛИНЗИМА И ЗАДОВОЉСТВО ЖИВОТОМ: ЕФЕКТИ ПОЛА И РЕДОЛСЕДА РОЂЕЊА*

Никола Адамов ➤ ORCID: 0009-0006-9833-7657
Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет, Нови Сад, Србија

Јелена Пријић ➤ ORCID: 0009-0002-8847-3314
Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет, Нови Сад, Србија

Илија Миловановић* ➤ ORCID: 0000-0001-5560-8695
Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет, Нови Сад, Србија

А П С Т Р А К Т

Перцепција раних искустава у породици порекла, као и односи међу браћом и сестрама, могу умногоме да обликују задовољство животом. Имајући у виду различите улоге које могу да буду условљене редоследом рођења и полом, ова студија је усмерена на испитивање предиктивне моћи перцепције породичног окружења и односа међу сиблинзима у контексту њиховог субјективног благостања. Циљ ове ретроспективне студије представља испитивање релација перцепције породичне подршке и организације, квалитета сиблинг односа и задовољства животом. У истраживању су учествовала 642 испитаника, просечне старости 24,16 година, који су одрасли у породицама са још једним сиблингом, односно братом или сестром. Задовољство животом је процењено путем Скале задовољства животом, док је Блок упитник о окружењу коришћен за ретроспективну процену подршке и организације унутар нуклеарне породице. Односи међу сиблинзима мерени су Упитником о односу међу сиблинзима. Главни налази овог истраживања указују на специфичности у процени породичног окружења, квалитета сиблинг односа и задовољства животом у контексту пола и редоследа рођења. Перципирана искуства подршке у породици значајнији су предиктор задовољства животом код појединаца који су расли

* Напомена. Истраживање спроведено уз подршку Фонда за науку Републике Србије (#7744418, Genetic and environmental influences on psychological adaptation of children and adults – GENIUS). Део резултата представљен је на научном скупу Савремени трендови у психологији (СТуП) 2023.

** Мејл: ilijamilovanovic@ff.uns.ac.rs

у дијадама брат–брат или у дијадама где је брат старији од сестре, док су низак степен конфликта и ривалства детерминанта задовољства животом у сестринским дијадама и у дијадама где је сестра старија од брата. Резултати ове студије подржавају постулате Теорије породичних система и теорије *tend-and-befriend*, а импликације истраживања усмерене су на ране превентивне програме у контексту породичног и индивидуалног саветовања.

Кључне речи:

породично окружење, сиблинг односи, задовољство животом, пол, редослед рођења.

■ УВОД

Породица представља један од најважнијих агенаса социјализације, а интеракције које се одвијају унутар ње имају значајну улогу у формирању личности појединца (Britto et al., 2018). Данас постоји консензус у вези са тим да су генетика и средина фактори који обликују психички живот појединца, као и њихова интеракција у породичном и ширем окружењу (нпр. Kandler et al., 2008; Milovanović et al., 2023). Јачањем когнитивизма почиње да се истиче важност не само окружења, већ и његове перцепције од стране појединца. Тиме се у први план ставља питање у вези са тим на који начин особа доживљава своју околину, односно како тумачи и објашњава дешавања у свом окружењу. Као важне аспекте задовољства животом, аутори, између осталог, издвајају и перцепцију породичног окружења, те перцепцију функционалности односа са сиблинзима, односно браћом и сестрама (нпр. Ponti & Smorti, 2020). Имајући у виду различите (родне) улоге које појединац може да има у својој породици, за подробније разумевање задовољства животом код сиблинга потребно је испитати и ефекте пола и редоследа рођења у контексту њихове ретроспективне перцепције нуклеарног породичног окружења, али и у контексту њихових међусобних односа.

Перцепција породичног окружења и задовољство животом

Већ у првим дефиницијама перцепције породичног окружења уочљиво је да се овај феномен односи на начин на који појединац доживљава и тумачи породичну околину, укључујући односе, динамику, комуникацију и атмосферу унутар породице (Block, 1971; Hur & Bouchard, 1995; Scarr & McCartney, 1983). У питању је процена емоционалне подршке и квалитета организовања породичних активности, која је заснована на личним, ретроспективним искуствима. На овом месту је важно истаћи дистинкцију између перцепције породичног окру-

жења и стварног породичног окружења. Породично окружење се дефинише путем објективних дешавања са свим реално постојећим физичким и комуникацијским процесима између њених чланова. Та дешавања се одвијају у кругу породице и односе се на стварне услове, динамику и факторе унутар породичног система, укључујући објективне индикаторе попут: породичне структуре, правила и вредности који се доследно уважавају и практикују (Flores et al., 2014; Kintner et al., 1981). Ранија истраживања указују на важност испитивања не само објективног породичног окружења, већ и његове перцепције, као значајног предиктора многих понашања.

Најзаступљенији модел субјективног благостања у истраживањима предложио је Динер (Diener et al., 1985). Према Динеровом схватању, субјективно благостање се састоји из три компоненте: задовољства животом, позитивног афекта и негативног афекта. Задовољство животом представља когнитивну компоненту која одражава процену појединца о томе колико је задовољан својим животом, као и различитим животним аспектима, попут породице или здравља (Diener et al., 2002). Родитељи настоје да кроз васпитање створе услове који подстичу веће животно задовољство код деце. Међутим, деца те услове могу доживљавати на другачији начин. Управо је из тих разлога важно испитивати повезаност перцепције породичног окружења, других понашања и субјективног благостања.

Систематски преглед литературе доследно указује на позитивну повезаност перцепције породичне подршке и организације са задовољством животом како код деце и адолесцената (нпр. Izzo et al., 2022; Savahl et al., 2020), тако и код одраслих (Conger & Little, 2010; Stavrulaki et al., 2021; Erkos et al., 2021). Доследност се препознаје у резултату да перцепција функционалне породичне подршке и организације значајно доприноси већем задовољству животом (Dunn & Plomin, 1990; Schrodt et al., 2007). С тим у вези су и постулати Теорије породичних система (Bowen, 1978), који упућују на то да функционална подршка и организација породице стварају окружење које поспешује топлину и емоционалну стабилност током целог живота, што доприноси његовој позитивнијој евалуацији.

Односи међу сиблинзима: улога пола и редоследа рођења

Систем односа међу браћом и сестрама, тј. између сиблинга, чине важан подсистем унутар породичног функционисања. Без обзира на остварени квалитет, односи између браће и сестара су једни од најдужих односа током живота, који су прожети интензивном и дубоком емоционалном везом. Модел Лантијера и сарадника (Lanthier et al., 2001) описује односе између сиблинга наводећи три основне димензије: топлину, конфликт и ривалство. Сиблинзи који имају

учесталије међусобне контакте имају уједно и емоционално ближи, односно топлији однос. У дисфункционалним односима између сиблинга изражени су ривалство и/или конфликти, док функционалне односе првенствено карактерише изражена емоционална топлина, коју не морају, али и могу да прате нижи нивои конфликта и ривалства (Stocker et al., 2020). Одрасли сиблинзи често не живе заједно и имају могућност да бирају колико често желе да буду у контакту. Стога у одраслом добу долази до смањења конфликта. Резултати истраживања су неусаглашени када је у питању ривалство, односно не постоји консензус у вези са тим око тога да ли се ривалство за родитељску пажњу смањује, или пак наставља да перзистира у одраслом добу (Gilligan et al., 2020). Функционални сиблинг односи су повезани са мањим осећајем усамљености, мање депресивних симптома током живота, већим самопоуздањем и већим задовољством животом. С друге стране, конфликтни односи између сиблинга су повезани са учесталијим симптомима депресивности, анксиозности и агресивности, а самим тим и са нижим квалитетом живота (Portner & Riggs, 2016; White & Hughes, 2017).

Варијабилност у полу и редоследу рођења сиблинга могу довести до различитих процена квалитета односа међу њима, као и до различите перцепције породичног окружења. У сестринским односима присутно је значајно више топлине, љубави, емпатије, присности и сарадње у односу на дијаде брат–брат и мешовите дијаде (Jurkin et al., 2017; Stocker et al., 2020; Tannen, 2014), на шта указују и постулати теорије *tend-and-befriend* да су жене више усмерене ка изградњи социјалних веза и подршке (Taylor, 2012). Такође, у односу на дијаде различитог пола, конфликтнији однос је чешћи у истополоним дијадама сиблинга (Stocker et al., 1997). У западним културама најтоплији однос је карактеристичан за сестринске дијаде, док се у источним културама најближи однос остварује у дијади брат–брат, што упућује и на специфичност родних улога у зависности од културног контекста (Derne, 1993; Shi & Campione-Barr, 2021). Сиблинзи из дијада различитог пола, у којима је старији сиблинг сестра, чешће се посећују у односу на ситуацију када је старији сиблинг брат. Старија браћа мотивисана су осећајем одговорности да морају да одржавају контакт са својим млађим сестрама, док су, с друге стране, старије сестре чешће подстакнуте личним осећајем привржености млађој браћи, што узрокује и чешће посећивање (Shi & Campione-Barr, 2021). Међутим, у одраслом добу се смањује значај констелационих породичних фактора за квалитет сиблинг односа (Cicirelli, 2013; Ge & Jiang, 2021; Milevsky, 2004). Управо из тих разлога је потребно уложити додатне истраживачке напоре, како би се могло установити на који начин сиблинг односи у детињству обликују различите аспекте менталног здравља у одраслом добу, а пре свега задовољство животом.

Значај породичног окружења за квалитет односа међу сиблинзима

Резултати претходних истраживања упућују на то да је квалитет афективне везаности за оба родитеља повезан са квалитетом односа међу браћом и сестрама, као и са проценом задовољства животом (Ponti & Smorti, 2018). Однос родитељ–дете служи као модел за већину блиских односа у одраслом добу па тако и за однос између сиблинга, што доводи до реплицирања одређених облика понашања у тим односима (Pogner & Riggs, 2016). Истраживања указују на то да функционално породично окружење доприноси емоционално топлијим односима међу сиблинзима и већем задовољству животом, док дисфункционални породични услови доприносе већем ривалству између сиблинга и мањем задовољству животом (Ponti & Smorti, 2018). Квалитетна породична подршка је важан протективни фактор за превладавање различитих развојних и акцидентних криза. Подржавајуће и топло породично окружење, као и учесталији контакти између сиблинга, доприносе функционалним односима међу њима, што указује на важност истраживања сиблинг односа у контексту породичних студија. Функционални односи међу сиблинзима повезани су са менталним здрављем у свим периодима живота (Buist & Vermande, 2014; Milevsky & Heerwagen, 2013; Whiteman et al., 2011).

Међутим, може се поставити питање у ком степену је задовољство животом одређено сиблинг односима и перцепцијом породичног окружења током детињства, односно колики је релативни допринос сваког од наведена два предиктора. Резултати претходно наведених истраживања указују на то да породична атмосфера са адекватном подршком и организацијом, преко повећања тоpline и смањења ривалства и конфликта у сиблинг односима, значајно и позитивно доприноси субјективном благостању. С друге стране, резултати о релацијама пола и редоследа рођења са квалитетом односа међу сиблинзима и задовољства животом и даље су неусаглашени (Gilligan et al., 2020; Sulloway, 2007). Стога је основни проблем овог истраживања био усмерен на испитивање релација између перцепције породичног окружења током детињства и тренутног задовољства животом, имајући у виду доминантне односе међу сиблинзима, као и ефекте пола и редоследа рођења сиблинга.

■ МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Узорак и процедура

У истраживању су учествовала 642 испитаника, просечне старости 24,16 година ($SD=8.23$) са територије Србије, који имају једног брата или једну сестру са којима су одрасли. Између испитаника и њихових сиблинга старосна разлика није била већа од четири године, а овај услов за учествовање у истраживању је постављен како би се временски интервал између рађања сиблинга делимично држао под контролом. Од укупног броја испитаника њих 346 потиче из породица са децом истог пола (270 из дијада сестра–сестра и 76 из дијада брат–брат). Преосталих 296 испитаника потиче из породица које имају децу различитог пола (170 из дијада где је сестра старија од брата, а 126 из дијада где је брат старији од сестре). Од укупног узорка 227 испитаника је било мушког пола (34,4%), а 415 женског пола (65,6%). Узорак је био уједначен по варијабли редоследа рођења, односно 50% узорка су чиниле прворођени, а 50% узорка другорођени сиблинзи.

Прикупљање података се одвијало анонимно, путем онлајн платформе, која је пројектована за потребе пројекта (за више информација видети Smederevac et al., 2019). Прикупљање података је трајало у периоду од 2021–2023. године. Само попуњавање упитника је вршено у склопу веће батерије упитника, а трајање попуњавања није било дуже од 20 минута. Пре самог испитивања, у складу са етичким одобрењем институције, испитаници су дали сагласност за учествовање у истраживању. Подаци који су прикупљени у овом истраживању анализирани су путем статистичког софтвера SPSS for Windows, v.25.

Инструменти

Блоков упитник о окружењу (Block Environmental Questionnaire - BEQ) (Block, 1971) је упитник намењен мерењу ретроспективне перцепције нуклеарног породичног окружења путем петостепене Ликертове скале (1 – *никад*; 5 – *увек*). Састоји се од шест супскала које су организоване у два фактора вишег реда: Перцепција подршке (нпр. *Родитељи су ме охрабривали да причам са њима о својим проблемима*; $\alpha=.88$) и Перцепција организације (нпр. *Моји родитељи су умели да ми организују активности*; $\alpha=.74$), према кључу оригиналног истраживања.

Упитник о односу између одраслих сиблинга (Adult Sibling Relationship Questionnaire – ASRQ; Stocker et al., 1997) фокусира се на мерење перцепције односа међу браћом и сестрама, путем петостепене скале Ликертовог типа (1 – *никад*; 5 – *веома често*). Састоји се од четрнаест супскала које су организоване у

три надређена фактора према оригиналном истраживању: Конфликт (нпр. *Колико често сте се препирали са својим братом/својом сестром?*; $\alpha=.84$), Ривалство (нпр. *Колико често сте се такмичили са својим братом/својом сестром?*; $\alpha=.86$) и Топлина (нпр. *Колико често сте разговарали о својим осећањима са својим братом/својом сестром?*; $\alpha=.72$).

Скала задовољства животом (Satisfaction with Life Scale – SWLS: Diener et al., 1985) је једнодимензионална скала коришћена за процену когнитивне компоненте субјективног благостања, односно за процену задовољства животом. Одговори на сваку од пет ставки (нпр. *Услови мог живота су одлични*. $\alpha=.83$) крећу се од 1 – *уопште се не слажем*, до 7 – *потпуно се слажем*. Ова скала је често коришћена у Србији (нпр. Јовановић, 2016; Milovanović et al., 2019) и показала је добре психометријске особине у тим истраживањима.

РЕЗУЛТАТИ

Дескриптивна статистика и међугрупно поређење

Пре израчунавања дескриптивних параметара, узорак је подељен на четири категорије: 1) испитаници који потичу из породица са децом мушког пола (76; 12%); 2) испитанице које потичу из породица са децом женског пола (270; 42%); 3) испитаници који потичу из породица са децом различитог пола у којима су они старији од својих сестара (126; 20%) и 4) испитанице које потичу из породица са децом различитог пола у којима су оне старије од своје браће (170; 26%). Дескриптивни параметри, према наведеној подели, као и поређење група по варијаблама коришћеним у истраживању, приказани су у Табели 1.

Табела 1. Дескриптивни параметри и компарација дијада

Варијабла	Дијада	АС	СД	Ск	Ку	F	К
Задовољство животом	Б-Б	4,73	1,29	-0,33	-0,18	3,70*	С-С > Б-Б*
	С-С	5,14	1,17	-0,55	-0,20		
	Б-С	4,81	1,20	-0,60	0,42		
	С-Б	4,90	1,24	-0,62	0,09		

Топлина	Б-Б	3,53	0,60	-0,14	0,07	20,07**	C-C > B-B** C-C > B-C** C-C > C-B**
	С-С	4,04	0,69	-0,91	0,50		
	Б-С	3,69	0,58	-0,35	-0,36		
	С-Б	3,69	0,60	-0,08	-0,56		
Конфликт	Б-Б	2,59	0,75	0,10	-0,69	1,09	-
	С-С	2,50	0,71	0,22	-0,52		
	Б-С	2,41	0,64	0,13	-0,21		
	С-Б	2,52	0,74	0,29	-0,28		
Ривалство	Б-Б	2,72	0,72	-1,29	1,21	4,06**	B-C > B-B* B-C > C-C*
	С-С	2,80	0,70	-0,89	1,63		
	Б-С	2,99	0,40	-1,28	1,53		
	С-Б	2,92	0,66	-1,18	1,29		
Подршка	Б-Б	4,03	0,62	-0,54	-0,91	3,17*	C-C > C-B*
	С-С	4,17	0,61	-0,91	-0,06		
	Б-С	4,15	0,61	-0,92	0,19		
	С-Б	4,00	0,65	-0,60	-0,58		
Организа- ција	Б-Б	3,11	0,40	-0,64	0,42	1,19	-
	С-С	3,20	0,45	-0,04	0,08		
	Б-С	3,22	0,45	-0,28	0,44		
	С-Б	3,17	0,45	-0,59	0,29		

Напомена. Б-Б: дијаде браће; С-С: дијаде сестара; Б-С: дијаде где је брат старији од сестре; С-Б: дијаде где је сестра старија од брата. *F* – вредност *F*-теста; *K* – компарација Бонфернијевим тестом контрастирања. * $p < ,05$. ** $p < ,01$.

На основу прегледа вредности коефицијената закошености (skewness) и спљоштености (kurtosis) дистрибуције (у оквиру интервала -2 до 2), уочава се да су ове вредности у складу са уобичајеним препорукама за истраживања у друштвеним и хуманистичким наукама (Tabachnick & Fidell, 2021) према блажим критеријумима. Резултати анализе варијансе и Бонферонијевог теста контрастирања указали су на то да постоје статистички значајне разлике у задовољству животом, и то у смеру да су особе које су расле у истоплним сестринским дијадама задовољније својим животом од особа које су расле у истоплним братским дијадама. Такође, у поређењу са свим осталим дијадама сиблинга, сестринске истополне дијаде испољавају више тоpline у односу. Дијаде у којима су браћа

старији, а сестре млађи сиблинг су дијаде у којима постоји више ривалства у поређењу са истополним дијадама сестара и браће, док се у сестринским истополним дијадама може установити израженија перцепција родитељских поступака у детињству као подржавајућих, у односу на дијаде у којима су сестре старије од браће. На димензијама Конфликт и Перцепција организације нису установљене значајне разлике између дијада сиблинга.

Интеркорелације мера у контексту дијада сиблинга

Имајући у виду Пирсонове коефицијенте корелације (Табела 2), закључује се да је задовољство животом у значајној позитивној корелацији са топлином, перцепцијом подршке и перцепцијом организације у случају свих дијада сиблинга. Такође, код свих дијада се може установити позитивна и значајна веза перцепције подршке са топлином и перцепцијом организације. Задовољство животом је у негативној и значајној корелацији са конфликтима и ривалством само у случајевима истополних сестринских дијада и дијада у којима је сестра старији сиблинг од брата, а иста констелација односа у ове две врсте дијада се може установити кад се говори о релацијама конфликта са топлином у односу, као и у случају релација перцепције подршке са конфликтима и ривалством. Ривалство је значајно повезано са конфликтима само у случају дијада у којима је сестра старија од брата. Имајући у виду пређашње резултате о томе да је ривалство најизраженије у дијадама у којима је брат старији од сестре, то потенцијално указује на чињеницу да односи између ривалства и конфликта унутар сиблинг односа нису зависни од степена њихове изражености, већ од редоследа рођења сиблинга у полно мешовитим дијадама. Перцепција организације је у позитивном односу са топлином у случају свих дијада, осим у случају када је брат старији од сестре, а у негативном односу са конфликтима када се говори о истополним сестринским дијадама и дијадама у којима је брат старији од сестре.

Табела 2. Интеркорелације мера у контексту дијада сиблинга

Варијабле		Задовољство животом	Топлина	Конфликт	Ривалство	Подршка
Задовољство животом	Б-Б	-				
	С-С	-				
	Б-С	-				
	С-Б	-				
Топлина	Б-Б	,40**	-			
	С-С	,27**	-			
	Б-С	,21*	-			
	С-Б	,23**	-			
Конфликт	Б-Б	,05	,06	-		
	С-С	-,22**	-,42**	-		
	Б-С	,03	-,11	-		
	С-Б	-,22**	-,15*	-		
Ривалство	Б-Б	,06	-,01	,05	-	
	С-С	-,21**	-,09	,12	-	
	Б-С	-,03	-,13	,15	-	
	С-Б	-,27**	-,07	,19*	-	
Подршка	Б-Б	,44**	,45**	-,10	-,06	-
	С-С	,41**	,50**	-,24**	-,18**	-
	Б-С	,49**	,26**	-,07	-,13	-
	С-Б	,34**	,41**	-,22**	-,32**	-
Организа- ција	Б-Б	,16*	,24*	,14	-,14	,24*
	С-С	,16*	,16*	-,20**	,06	,21**
	Б-С	,25**	,07	-,25**	,11	,21*
	С-Б	,25**	,28**	,03	-,14	,49**

Напомена. * $p < ,05$. ** $p < ,01$.

Релације задовољства животом, перцепције породичног окружења и односа међу сиблинзима

С обзиром на то да се увидом у корелације може установити да су задовољство животом, перцепција породичног окружења и односи међу сиблинзима у значајним односима, те да постоје специфичности у контексту пола и редоследа рођења сиблинга, наредни корак анализе подразумевао је испитивање релација између ових варијабли у целокупном предикторском моделу. Како би се одговорило на проблем истраживања, задовољство животом је постављено у позицију критеријумске варијабли, перцепција породичног окружења као предиктор у првом кораку, а односи између сиблинга као предиктор у другом кораку хијерархијске регресионе анализе, стратификоване по дијадама сиблинга. На основу ове анализе могуће је установити која од предикторских група варијабли има већу експланаторну моћ приликом детерминације задовољства животом, при томе узевши у обзир пол и редослед рођења (Табела 3).

Увидом у резултате хијерархијске регресионе анализе, може се установити да се значајна промена доприноса задовољству животом може уочити само у сестринским дијадама (17% vs 21%) и дијадама где је сестра старија од брата (13% vs 18%), док у преостале две врсте дијада не постоји значајна промена објашњења варијансе задовољства животом након другог корака анализе. Из наведеног (Табела 3) се закључује да су рано перципирана искуства подршке у породици значајнији предиктор задовољства животом код појединаца који су расли у дијадама брат–брат или у дијадама у којима је брат старији од сестре, док се тим искуствима придружују низак степен конфликта и ривалства, као значајне детерминанте задовољства животом у истополним сестринским дијадама, као и у дијадама у којима је сестра старија од брата.

Табела 3. Предикција задовољства животоном на основу перцепције породичног окружења и односа међу сиблинзима

Корак	Дијада --->		Б-Б		С-С		Б-С		С-Б		
	Предиктор	β	t	β	t	β	t	β	t	β	t
1	Подршка	,44	4,10**	,39	6,89**	,45	5,71**	,29	3,50**		
	Организација	-,01	-0,02	,07	1,25	,15	1,91	,11	1,28		
2	Подршка	,35	2,96**	,31	4,77**	,44	5,25**	,13	1,75		
	Организација	-,04	-0,35	,12	1,52	,13	1,65	,12	1,52		
	Топлина	,25	2,12*	,02	0,36	,09	1,12	,08	1,14		
	Конфликт	,07	0,64	-,14	-2,22*	,03	0,37	-,14	-1,98*		
	Ривалство	,08	0,68	-,16	-2,55*	,02	0,29	-,16	-2,18*		
	Корак 1		$F = 8,88^{**}$		$F = 27,65^{**}$		$F = 21,41^{**}$		$F = 12,02^{**}$		
		$R^2 = ,20$		$R^2 = ,17$		$R^2 = ,26$		$R^2 = ,13$			
Корак 2		$F = 4,86^{**}$		$F = 14,27^{**}$		$F = 8,73^{**}$		$F = 7,29^{**}$			
		$R^2 = ,23$		$R^2 = ,21$		$R^2 = ,27$		$R^2 = ,18$			
		$\Delta R^2 = ,03$		$\Delta R^2 = ,04^*$		$\Delta R^2 = ,01$		$\Delta R^2 = ,05^*$			

Напомена. β – парцијални допринос предиктора; t – вредност t -теста; F – вредност F -теста; R^2 – коефицијент мултипле детерминације; ΔR^2 – промена коефицијента мултипле детерминације у другом кораку хијерархијске регресионе анализе. * $p < ,05$. ** $p < ,01$.

■ ДИСКУСИЈА

Циљ овог истраживања био је усмерен на испитивање односа између перцепције породичног окружења током детињства и тренутног задовољства животом, имајући у виду доминантне односе међу сиблинзима, као и ефекте пола и редоследа рођења сиблинга. Можемо закључити да резултати презентованог истраживања умногоме подржавају постојеће теорије о односима у породици, као и то како перцепција тих односа доприноси развоју различитих форми интеракције међу сиблинзима у одраслом добу и њиховом задовољству животом.

Ранија истраживања указују на то да сестре, у односу на браћу, више практикују отворену комуникацију и међусобну емпатију, што доприноси већем осећају тоpline и емоционалне блискости и сигурности у породичним односима (Tappan, 2009), и може имати значајан ефекат на веће задовољство животом у каснијој доби. Према теорији *tend-and-befriend* (Taylor, 2012), наводи се да жене теже изградњи дуготрајних социјалних веза и подршке, што може објаснити зашто особе које су одрасле са сестрама могу бити задовољније животом од оних особа које су одрасле са браћом. Сестре су често боље у решавању конфликта на конструктиван начин, више цене односе, бригу и емоционалну интимност, што одржава блискост у односима и смањује дуготрајне сукобе током одраслог живота. Насупрот томе, односи међу браћом могу подразумевати више ривалитета, јер се кроз социјализацију усмеравају ка независности и постигнућима, што потенцијално умањује осећај задовољства животом у каснијем развојном периоду (Derne, 1993; Wood & Eagly, 2012).

Дијаде у којима су браћа старији, а сестре млађи сиблинг, могу показати више ривалства у поређењу са истополним дијадама сиблинга услед неколико фактора. У многим културама старија браћа често преузимају заштитничку и доминантну улогу над својим млађим сестрама, што може довести до неравнотеже моћи и потенцијалног ривалства. Млађе сестре могу осећати притисак да испуне очекивања која се тичу њихове зависности или пасивне улоге, а то може довести до отпора и ривалства у односима са старијом браћом већ у адолесценцији (Whiteman et al., 2007). Такође то може довести до конфликта, јер сестре могу осећати да се њихова улога у породици минимализује (Tucker et al., 2001) и стога често покушавају да се истакну и афирмишу у породици, како би се бориле за пажњу родитеља, посебно ако старији брат заузима централну улогу у породичној структури (Sulloway, 2007). Стога се може рећи да је адолесцентни период кључан за односе са сиблингом и задовољство животом у одраслом добу.

У сестринским дијадама може се установити израженија перцепција родитељских поступака у детињству као подржавајућих, у поређењу са дијадама у којима су сестре старије од браће. Родитељи често манифестују већу емоционалну подршку према ћеркама у истополним дијадама, те различите васпитне

приступе у дијадама у којима су сестре старије од браће, због различитог става према родним улогама, посебно зато што се од девојчица често очекује да буду емотивно ближе и повезаније. Још у детињству у сестринским дијадама овај очекивани ниво емоционалне блискости може довести до тога да сестре развију осетљивост на емоционалну подршку од стране породице, а у дијадама у којима су сестре старије од браће може довести до перцепције мање тоpline и више ригидности у породичним односима (Tucker et al., 2001).

Фактори тоpline, перцепције подршке и перцепције организације у свим дијадама сиблинга генерално стварају окружење емоционалне стабилности и сигурности које обликује животну благостање (нпр. Izzo et al., 2022; Stavrulaki et al., 2021). Бовен (Bowen, 1978) је у својој теорији породичних система указао на то да подршка и организација породице стварају окружење које недвосмислено поспешује подршку, тоpline и емоционалну стабилност. Такође, позитивна веза између тоpline и перцепције подршке, као и перцепције организације, указује на то да породична динамика игра кључну улогу у формирању позитивних односа и животног задовољства. Када су односи међу сиблинзима и члановима породице испуњени тоplineом, чланови породице се осећају сигурно и подржано, што доводи до већег животног задовољства (Dunn & Plomin, 1990; Schrodtt et al., 2007). Заправо, у добро организованим породицама, у којима постоји адекватна подршка, чланови имају већу контролу над својим обавезама и очекивањима, те већи осећај сигурности, што потенцијално смањује стрес и повећава осећај задовољства (Vendell & Bailey, 1992).

Конфликти и ривалство могу да компромитују тоplineу у односима, што нарушава емоционалну блискост и стабилност међу члановима породице. Таква динамика је посебно изражена у сестринским дијадама и дијадама у којима је сестра старија од брата, јер конфликти и ривалство могу бити интензивнији због настојања за блиским емоционалним везама и због имплицитних очекивања већег нивоа међусобне подршке. Сестре често стварају емоционално захтевније интеракције, па сукоби и ривалство могу остварити озбиљнији негативни ефекат на емоционално благостање и животну задовољство (Sulloway, 2007). Ривалство је значајно повезано са конфликтима само у случају дијада у којима је сестра старији сиблинг од брата, јер специфична динамика улога у овим дијадама може довести до сукоба око моћи и одговорности. Старија сестра често преузима улогу трећег родитеља или ауторитета, што може довести до отпора и ривалства код млађег брата. То може ескалирати у конфликте, посебно у адолесценцији, када млађи брат покушава да се осамостали и ослободи утицаја старије сестре (Sulloway, 2007), а тај однос се може пролонгирати и током одраслог доба. С обзиром на то да ривалство није најизраженије у дијадама сестра–брат, већ у дијадама брат–сестра, може се закључити да је оно дисфункционалног карактера и да води у конфликте међу сиблинзима у

случају специфичности узрокованих редоследом рођења и родним улогама у полно мешовитим дијадама.

Перцепција организације је у позитивном односу са топлином у односима код готово свих дијада сиблинга, јер јасна организација и структура у породици доприносе бољој комуникацији, мањем стресу и већем осећају емоционалне сигурности. Међутим, у дијадама у којима је брат старији од сестре, овај однос може бити мање изражен због различитих очекивања и улога које родитељи постављају у односу на пол и редослед рођења. Старији брат може преузети више одговорности или бити мање емоционално доступан, што може допринети томе да се топлина у односу са млађом сестром смањи (Vendell & Bailey, 1992). Перцепција организације је у негативном односу са конфликтима у сестринским дијадама и у дијадама у којима је брат старији од сестре, јер јасна структура и уравнотежена организација породице смањују могућност несугласица и ривалства око расподеле улога и моћи међу сиблинзима. Када је реч о сестринским дијадама, мање конфликта и садржајнија емоционална размена могу бити резултат перцепције добре породичне организације, док у дијадама у којима је брат старији, конфликт може бити мањи ако је породична организација јасна, те ако су улоге у породици равноправне (Vendell & Bailey, 1992).

Регресионе анализе указале су на закључак да су перципирана искуства у породици значајнији предиктор задовољства животом код појединаца који су расли у дијадама брат-брат и у дијадама у којима је брат старији од сестре, јер вероватно оваква искуства доприносе формирању осећаја сигурности, стабилности и самопоуздања током детињства. У овим дијадама су породичне улоге и односи често јасније дефинисани, а очекивања од старијег брата могу створити структуру и дисциплину која подстиче развој одговорности и личног успеха код млађег сиблинга. У тим случајевима је често присутан јасно дефинисан однос између старијег и млађег сиблинга, будући да старији брат преузима улогу заштитника или „вође” на кога се родитељи више ослањају у контексту одговорности и на кога се млађи сиблинг угледа, што води ка јаснијој породичној структури и организацији (Whiteman et al., 2007), те смањењу ривалства. То доприноси стварању стабилнијих породичних односа, може смањити дуготрајне конфликте и побољшати међусобне односе у одраслом добу (Sulloway, 2007). Све ово позитивно доприноси личном задовољству.

Низак степен конфликта и ривалства представља значајну детерминанту задовољства животом у сестринским дијадама и у дијадама у којима је сестра старији сиблинг од брата. Сестре су често социјализоване у смеру да буду емпатичне и оријентисане на односе, што може довести до нижег нивоа конфликта и већег осећаја блискости у сестринским дијадама. Низак степен конфликта још у детињству омогућава изградњу позитивних и подржавајућих односа, што је кључни фактор за касније животно задовољство (Stocker et al., 1997). У дијадама у којима је сестра старија од брата, старије сестре често преузимају улогу

заштитника и дају емоционалну подршку млађој браћи (McHale et al., 1995). У сестринским и мешовитим дијадама са старијом сестром хармонични односи са ниским нивоом конфликта и ривалства подстичу емоционално благостање. Када су односи са старијом сестром базирани на сарадњи, подршци и разумевању, постиже се већа емоционална сигурност, испуњавају се психолошке потребе за сигурном везаношћу, а све то може допринети и већем задовољству животом (Dunn et al., 1994).

Упркос значајним резултатима, ово истраживање има неколико недостатака. Најпре, потребно је споменути да су узорак чиниле породице у којима постоји само двоје деце. С обзиром на то да величина породице представља значајну варијаблу у породичним студијама, у наредним истраживањима би требало да учествују и породице које имају више деце. Такође, налази би могли да буду сагледани из различитих перспектива, уколико се у обзир узму зависне процене сиблинга, јер је у овом истраживању учествовао само један сиблинг који процењује породични контекст, однос са братом/сестром и животно задовољство. Дакле, наредна истраживања би требало да обухвате оба сиблинга из исте породице, како би се могао добити јаснији преглед међузависности између сиблинга у овим проценама. Поред тога, било би веома важно спровести лонгитудиналну студију, како би се имао увид у развој односа међу сиблинзима током времена, као и у начин на који се мења њихова перцепција породичног окружења и задовољство животом кроз време. Тако би се могли превазићи недостаци карактеристични за ову студију, која је била ретроспективног карактера.

Уопштено говорећи, резултати добијени у овој студији у великој мери подржавају досадашње породичне теорије, као и холистички приступ гледања на благостање људи. Чини се да је за свеобухватно сагледавање менталног здравља потребно имати у виду не само карактеристике појединца, већ и његову перцепцију раних искустава у породици, али и интеракцију између чланова породице, најпре између сиблинга, јер односи између браће и сестара један су од најдужих и најинтензивнијих односа током живота. Налази овог истраживања упућују и на важност правовремене превенције, односно интервенције које би се тицале повећања задовољства животом код сиблинга, путем увремененог породичног саветовања и индивидуалног саветодавног рада са децом у породици, с обзиром на њихове родне специфичности и улоге које имају у породици, а које су условљене редоследом рођења. Те интервенције би најпре биле усмерене ка указивању родитељима на значај организованих активности у породици и исказивања топлине и подршке према деци, али и ка указивању сиблинзима на адекватне начине решавања конфликта у односима, те на исказивање ривалства и такмичења кроз функционална понашања. Оваквим приступом се може створити породично окружење које је сигурно за децу и у коме се вреднују и негују топли односи и сарадња, што је директно повезано са субјективним благостањем током живота.

■ КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Block, J. (1971). *Lives through time*. Bancroft.
- Bowen, M. (1978). *Family Therapy in Clinical Practice*. Jason Aronson.
- Britto, P. R., Singh, M., Dua, T., Kaur, R., & Yousafzai, A. K. (2018). What implementation evidence matters: Scaling-up nurturing interventions that promote early childhood development. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1419(1), 5–16. DOI: 10.1111/nyas.13720
- Buist, K. L., & Vermande, M. (2014). Sibling relationship patterns and their associations with child competence and problem behavior. *Journal of Family Psychology*, 28(4), 529–537. DOI:10.1037/a0036990
- Cicirelli, V. (2013). *Sibling relationships across the lifespan*. Springer Science & Business Media.
- Conger, K. J., & Little, W. M. (2010). Sibling Relationships During the Transition to Adulthood. *Child Development Perspectives*, 4(2), 87–94. Portico. DOI:10.1111/j.1750-8606.2010.00123.x
- Diener, E. D., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71–75. DOI:10.1207/s15327752jpa4901_13
- Diener, E., Nickerson, C., Lucas, R. E., & Sandvik, E. (2002). Dispositional affect and job outcomes. *Social Indicators Research*, 59, 229–259. DOI:10.1023/A:1019672513984
- Dunn, J., & Plomin, R. (1990). *Separate lives: why siblings are so different*. Basic Books.
- Dunn, J., Slomkowski, C., & Beardsall, L. (1994). Sibling relationships from the preschool period through middle childhood and early adolescence. *Developmental Psychology*, 30(3), 315–324. DOI:10.1037//0012-1649.30.3.315
- Erkoc, B., Lofti, S., & Danis, M. Z. (2021). A Study to Determine the Relationship Between Family Fit, Cherophobia and Psychological Well-Being. *Archives of Health Science and Research*, 8(3), 175–181. DOI:10.5152/archealthscires.2021.21037
- Flores, S. M., Salum, G. A., & Manfro, G. G. (2014). Dysfunctional family environments and childhood psychopathology: the role of psychiatric comorbidity. *Trends in Psychiatry and Psychotherapy*, 36(3), 147–151. DOI:10.1590/2237-6089-2014-0003
- Ge, T., & Jiang, Q. (2021). Sibling relationships of older adults in China: The role of gender composition and birth order. *Current Psychology*, 42(13), 10775–10785. DOI:10.1007/s12144-021-02378-z
- Gilligan, M., Stocker, C. M., & Jewsbury Conger, K. (2020). Sibling Relationships in Adulthood: Research Findings and New Frontiers. *Journal of Family Theory Review*, 12(3), 305–320. DOI:10.1111/jftr.12385
- Hur, Y.-M., & Bouchard, T. J. (1995). Genetic influences on perceptions of childhood family environment: A reared apart twin study. *Child Development*, 66(2), 330–345. DOI:10.1111/j.1467-8624.1995.tb00874.x
- Izzo, F., Baiocco, R., & Pistella, J. (2022). Children's and Adolescents' Happiness and Family Functioning: A Systematic Literature Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(24), 16593. DOI:10.3390/ijerph192416593
- Jovanović, V. (2016). Trust and subjective well-being: The case of Serbia. *Personality and Individual Differences*, 98, 284–288. DOI:10.1016/j.paid.2016.04.061
- Jurkin, M., Nekić, M., & Delin, S. (2017). Percepcija kvalitete odnosa sa sestrom u mladih adolescenata. *Acta Iadertina*, 13(1). DOI:10.15291/ai.1283
- Kandler, C., Riemann, R., & Kämpfe, N. (2008). Genetic and environmental mediation between measures of personality and family environment in twins reared together. *Behavior Genetics*, 39(1), 24–35. DOI:10.1007/s10519-008-9238-8

- 📖 Kintner, M., Boss, P. G., & Johnson, N. (1981). The Relationship between Dysfunctional Family Environments and Family Member Food Intake. *Journal of Marriage and the Family*, 43(3), 633. DOI:10.2307/351764
- 📖 Lanthier, R., Stocker, C., & Furman, W. (2001). Adult sibling relationship questionnaire. In Touliatos, J., Perlmutter, B.F., & Holden, G.W. (Eds.), *Handbook of Family Measurement Techniques* (pp. 53–54). Sage Publications.
- 📖 McHale, S. M., Crouter, A. C., McGuire, S. A., & Updegraff, K. A. (1995). Congruence between Mothers' and Fathers' Differential Treatment of Siblings: Links with Family Relations and Children's Well-Being. *Child Development*, 66(1), 116–128. DOI:10.1111/j.1467-8624.1995.tb00859.x
- 📖 Milevsky, A. (2004). Perceived Parental Marital Satisfaction and Divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 41(1–2), 115–128. DOI:10.1300/j087v41n01_07
- 📖 Milevsky, A., & Heerwagen, M. (2013). A Phenomenological Examination of Sibling Relationships in Emerging Adulthood. *Marriage & Family Review*, 49(3), 251–263. DOI:10.1080/01494929.2012.762444
- 📖 Milovanović, I., Mitrović, D., Branovački, B., Sadiković, S., Riemann, R., & Kodžopeljić, J. (2023). Personality traits and perception of parenting: The comparative twin study from Germany and Serbia. *International Journal of Psychology*, 58(4), 396–405. DOI:10.1002/ijop.12905
- 📖 Milovanović, I., Sadiković, S., & Kodžopeljić, J. (2019). Genetic and environmental factors in emotion regulation and life satisfaction: a twin study. *Primenjena psihologija*, 11(4), 399–417. DOI:10.19090/pp.2018.4.399-417
- 📖 Ponti, L., & Smorti, M. (2018). The roles of parental attachment and sibling relationships on life satisfaction in emerging adults. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36(6), 1747–1763. DOI:10.1177/0265407518771741
- 📖 Ponti, L., & Smorti, M. (2020). Normative and nonnormative pattern in achievement of developmental tasks: Sibling relationship quality and life satisfaction during emerging adulthood. *Journal of Social and Personal Relationships*, 37(7), 2307–2322. DOI:10.1177/0265407520923034
- 📖 Portner, L. C., & Riggs, S. A. (2016). Sibling Relationships in Emerging Adulthood: Associations with Parent–Child Relationship. *Journal of Child and Family Studies*, 25(6), 1755–1764. DOI:10.1007/s10826-015-0358-5
- 📖 Savahl, S., Adams, S., Florence, M., Casas, F., Mpilo, M., Isobell, D., & Manuel, D. (2020). The Relation Between children's Participation in Daily Activities, Their Engagement with Family and Friends, and Subjective Well-Being. *Child Indicators Research*, 13(4), 1283–1312. DOI:10.1007/s12187-019-09699-3
- 📖 Scarr, S., & McCartney, K. (1983). How people make their own environments: A theory of genotype-environment effects. *Child Development*, 54(2), 424–435. DOI:10.2307/1129703
- 📖 Schrodtt, P., Ledbetter, A. M., & Ohrt, J. K. (2007). Parental Confirmation and Affection as Mediators of Family Communication Patterns and Children's Mental Well-Being. *Journal of Family Communication*, 7(1), 23–46. DOI:10.1207/s15327698jfc0701_3
- 📖 Shi, X., & Campione-Barr, N. (2021). The Effects of Parenting and Temperament Similarity Among Adolescent Siblings on Positive Family Relationships. *Frontiers in Psychology*, 12. DOI:10.3389/fpsyg.2021.702000
- 📖 Smederevac, S., Mitrović, D., Sadiković, S., Milovanović, I., Branovački, B., Dinić, B. M., Nikolašević, Ž., Kodžopeljić, J., Bugarski Ignjatović, V., Semnic, M., Vujanić Stankov, T., Vučinić, N., Oljača, M., Pajić, D., Stojadinović, A., Krstić, T., & Milutinović, A. (2019). Serbian Twin Registry. *Twin Research and Human Genetics*, 22(6), 660–666. DOI:10.1017/thg.2019.114

- Stavroulaki, E., Li, M., & Gupta, J. (2021). Perceived parenting styles, academic achievement, and life satisfaction of college students: the mediating role of motivation orientation. *European Journal of Psychology of Education*, 36(3), 693–717. DOI:10.1007/s10212-020-00493-2
- Stocker, C. M., Gilligan, M., Klopach, E. T., Conger, K. J., Lanthier, R. P., Neppi, T. K., O'Neal, C. W., & Wickrama, K. A. S. (2020). Sibling relationships in older adulthood: Links with loneliness and well-being. *Journal of Family Psychology*, 34(2), 175–185. DOI:10.1037/fam0000586
- Stocker, C. M., Lanthier, R. P., & Furman, W. (1997). Sibling relationships in early adulthood. *Journal of Family Psychology*, 11(2), 210–221. DOI:10.1037//0893-3200.11.2.210
- Sulloway, F. J. (2007). Birth order and sibling competition. In R. Dunbar & L. Brrett (Eds.), *Handbook of Evolutionary Psychology* (pp. 297–311). Oxford University Press.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2021). *Using Multivariate Statistics*, 7th ed. Pearson.
- Tannen, D. (2009). The dynamics of closeness/distance and sameness/difference in discourse about sisters. In B. Fraser, K. Fischer, & M-B. Mosegaard Hansen (Eds.), *Language in Life, and a Life in Language: Jacob Mey, a Festschrift* (pp. 389–392). Brill.
- Tannen, D. (2014). Gender and family interactions. In J. Holmes & M. Meyerhoff (Eds.), *Handbook of Language and Gender* (pp. 491–508). Blackwell.
- Taylor, S. E. (2012). Tend and befriend theory. In Van Lange, P. A. M., Kruglanski, A. W., & Torry Higgins, E. (Eds.), *Handbook of Theories of Social Psychology*, vol. 1 (pp. 32–49). Sage.
- Tucker, C. J., McHale, S. M., & Crouter, A. C. (2001). Conditions of sibling support in adolescence. *Journal of Family Psychology*, 15(2), 254–271. DOI:10.1037//0893-3200.15.2.254
- Vandell, D. L., & Bailey, M. D. (1992). Conflicts between siblings. In: C. U. Shantz & W. W. Hartup (Eds.), *Conflict in Child and Adolescent Development* (pp. 242–269). Cambridge University Press.
- White, N., & Hughes, C. (2017). *Why siblings matter: The role of brother and sister relationships in development and well-being*. Routledge.
- Whiteman, S. D., Jensen, A. C., & Bernard, J. M. B. (2011). Sibling Influences. In: Caspi, J. (Ed.), *Encyclopedia of Adolescence* (pp. 2713–2717). Springer. DOI:10.1007/978-1-4419-1695-2_37
- Whiteman, S. D., McHale, S. M., & Crouter, A. C. (2007). Longitudinal Changes in Marital Relationships: The Role of Offspring's Pubertal Development. *Journal of Marriage and Family*, 69(4), 1005–1020. Portico. DOI:10.1111/j.1741-3737.2007.00427.x
- Wood, W., & Eagly, A. H. (2012). Biosocial construction of sex differences and similarities in behavior. In J. M. Olson & M. P. Zanna (Eds.), *Advances in Experimental Social Psychology* (pp. 55–123). Academic Press.

Примљено 14.09.2024; прихваћено за штампу 26.11.2024.